

DANUTA DUBICKA
MARIA J. ORŁOWSKA
Akademia Techniczno-Rolnicza w Bydgoszczy

ANALIZA PRODUKCJI MLEKA WYBRANEJ ROLNICZEJ SPÓŁDZIELNI PRODUKCYJNEJ NA TLE POLSKIEGO SEKTORA MLECZARSKIEGO

1. Wstęp

Produkcja mleka jest jedną z ważniejszych działalności polskiego rolnictwa. Polska jest piątym producentem mleka w Europie oraz dziewiątym (razem z Nową Zelandią) w świecie. W Polsce produkcją mleka zajmuje się około 1,3 mln gospodarstw, z czego około 500 tys. dostarcza mleko do zakładów przetwórczych. Świadczy to o dużym rozdrobnieniu tego sektora produkcji.

Produkcja mleka w sposób bezpośredni objęta jest wspólną polityką rolną po wejściu Polski do UE. Niezależnie jednak od przyznanych dopłat o efektach ekonomicznych decydować będzie techniczna i ekonomiczna efektywność produkcji mleka [Ziętara 2002]. Przemysł mleczarski dostosowuje się do standardów zachodnioeuropejskich. Dążenie do osiągnięcia unijnych standardów w zakresie produkcji mleka i jego przetwórstwie wymusza modernizację obór, koncentrację produkcji i upowszechnianie bezpośredniego odbioru mleka z gospodarstw. Następuje dywersyfikacja gospodarstw produkujących mleko, na gospodarstwa wyposażone w duże nowoczesne obory, dostarczające standardowy surowiec mleczny oraz prowadzące tradycyjny chów bydła mlecznego na potrzeby rodziny właściciela i jego sąsiadów.

2. Wybrane informacje dotyczące przemysłu mleczarskiego w Polsce

Najważniejszym wyzwaniem dla całego polskiego sektora mleczarskiego jest przystosowanie się do wymogów związanych z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Aby sprostać wymaganiom rynku, gospodarstwa produkujące mleko zmuszone zostały do zmodernizowania posiadanego potencjału produkcyjnego oraz wprowadzenia nowych technologii, w celu poprawy jakości i estetyki produktów.

Transformacja gospodarcza lat 90. wywołała wiele zmian w polskim mleczarstwie, zarówno w sferze produkcji jak i skupu. Przed 1989 rokiem polski przemysł mleczarski wspierany był dotacjami z budżetu państwa, które dochodziły nawet do 60% ceny detalicznej towaru, dlatego też ceny artykułów mleczarskich były bardzo niskie [Zalewski 2002]. Lata 1989–1993 były okresem głębokiego kryzysu dla przemysłu mleczarskiego. Na pogorszenie sytuacji ekonomicznej branży mleczarskiej wpłynęła również liberalizacja w handlu zagranicznym. Napływ dużej ilości konkurencyjnych wyrobów z zagranicy o wysokiej jakości spowodował trudności ze zbytem krajowej produkcji.

Dopiero w połowie lat 90. sytuacja ekonomiczna przemysłu mleczarskiego zaczęła się poprawiać. Dzięki odpowiedniej polityce celnej oraz rosnącej konkurencyjności polskich producentów od 1993 roku import produktów mleczarskich zaczął się zmniejszać. Coraz większą uwagę zaczęto przywiązywać do wysokiej jakości mleka surowego, wymuszonej wprowadzaniem nowych technologii. Od 1995 roku gospodarstwa produkujące mleko zaczęły inwestować korzystając m.in. z preferencyjnych kredytów z dopłatami do oprocentowania ze środków Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa [Gulbicka 1997]. Do przyspieszenia restrukturyzacji mleczarstwa w Polsce przyczynił się wdrożony w 1994 roku rządowy program „Restrukturyzacji i modernizacji mleczarstwa”.

Zapoczątkowana w latach 90. rekonstrukcja bazy surowcowej, wymaga dalszych zmian. Rolnictwo dysponuje trwałymi użytkami zielonymi o powierzchni 4,1 mln ha i 3 milionami krów. Potencjał produkcji mleka w Polsce jest więc relatywnie duży. Jest on jednak rozdrobniony i słabo wykorzystany [Iwan 2002]. Dokonujące się już zmiany w sektorze mleczarskim osiągnęły znaczny poziom zaawansowania w porównaniu do okresu wcześniejszego, dzięki czemu polskie mleczarstwo znacznie zbliżyło się do standardów obowiązujących w krajach UE. Wybrane informacje o rynku mleka w Polsce przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Wybrane informacje o rynku mleka w Polsce w latach 1995–2003

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Produkcja mleka (mln l)	11303	11355	11770	12229	12000	11543	11538	11527	11640
Skup mleka (mln l)	6059	6315	6761	7006	6325	6583	7025	7219	7295
Liczba krów (w tys. szt.)	3521	3403	3512	3471	3327	3047	2991	2873	2897
Wydajność mleka od krowy (l)	3136	3249	3370	3491	3550	3668	3828	3902	3800

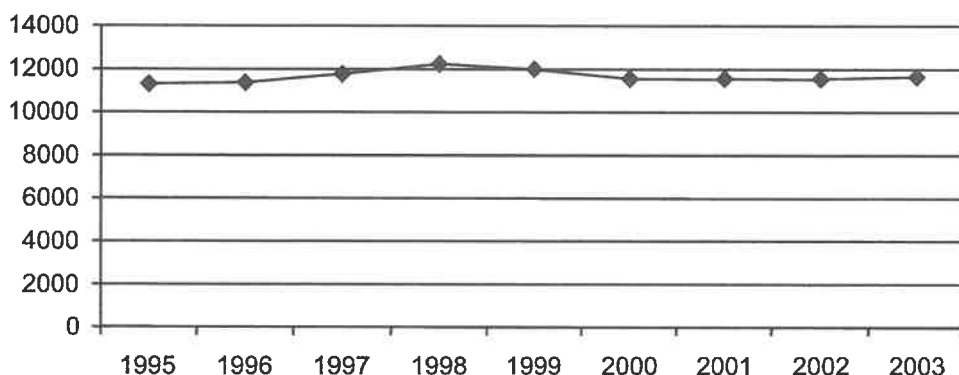
Źródło: Na podstawie danych IERiGŻ, ARR, MRiRW, Rocznika Statystycznego GUS, 2003 i obliczeń własnych.

W latach 1995–1998 obserwuje się wzrost produkcji mleka (rysunek 1), w roku 1999 następuje nieznaczny spadek, a od roku 2000 produkcja mleka

w Polsce utrzymuje się na zbliżonym poziomie. Podobnie kształtuje się skup mleka.

Rysunek 1

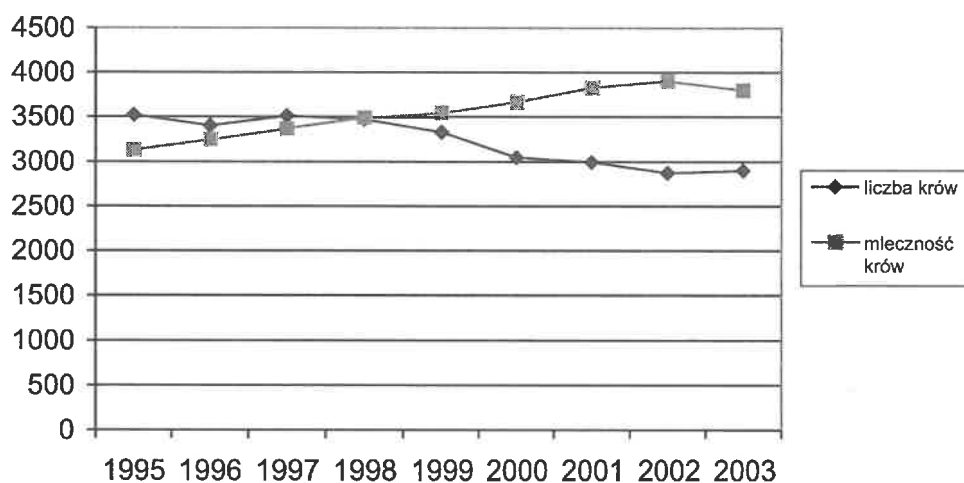
Produkcja mleka w Polsce w latach 1995–2003 w mln litrów

Inaczej przedstawia się liczba krów. Począwszy od roku 1997 następuje stały spadek liczby krów (rysunek 2), wzrasta natomiast mleczność, która według najnowszych danych wynosi około 3,8 tys. litrów rocznie.

Rysunek 2

Liczba krów (tys. szt.) i wydajność mleka od krowy (l) w Polsce w latach 1995-2003

3. Przebieg badań

Badania przeprowadzono w rolniczej spółdzielni produkcyjnej położonej w województwie wielkopolskim w latach 1995-2003. Analizowano wielkość produkcji mleka krowiego, jego sprzedaż, liczbę krów w gospodarstwie, produktywność zwierząt. Materiał źródłowy stanowiły sprawozdania spółdzielni. Wyniki przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

Produkcja i sprzedaż mleka oraz stan i wydajność mleczna krów w badanej spółdzielni w latach 1995-2003

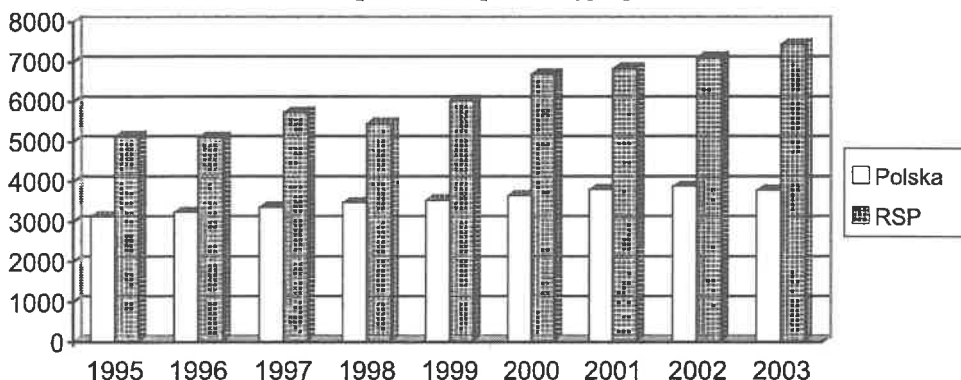
Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Produkcja mleka ogółem (tys. l)	2317	3155	3815	3733	4026	5308	5901	6761	6871
- z tego sprzedaż (tys. l)	2139	2910	3448	3426	3754	5027	5609	6445	6512
Liczba krów w gospodarstwie (szt.)	451	617	663	683	666	792	862	949	920
Wydajność mleka od krowy (l)	5137	5113	5754	5465	6045	6702	6846	7124	7468

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań spółdzielni.

W analizowanym okresie (tabela 2) spółdzielnia zwiększała produkcję mleka. Spowodowane to było wzrostem liczby krów oraz wydajności mlecznej. W pierwszym badanym roku od jednej krowy uzyskiwano średnio 5137 litrów mleka, w roku 2000 produkcja wzrosła do 6700 litrów, a w roku 2002 przekroczyła 7 tys. litrów, z wyraźną tendencją wzrostową w 2003 r. Wydajność krów w analizowanej jednostce była w badanych latach znacznie wyższa od średniej w kraju, w ostatnich 3 latach nawet dwukrotnie (rysunek 3).

Rysunek 3

Mleczność krów w litrach w Polsce i w analizowanej spółdzielni produkcyjnej

Wzrostowi wydajności mlecznej krów w przedsiębiorstwie towarzyszył wzrost ich liczby z 451 w roku 1995 do 920 w roku 2003.

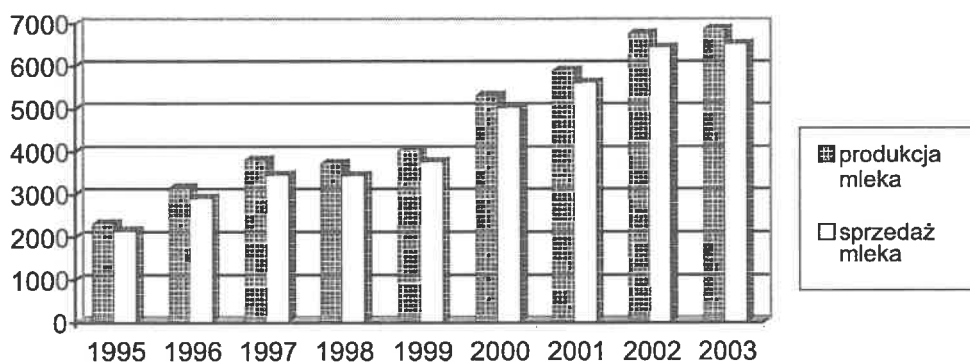
Porównując wyniki badanej spółdzielni z wynikami osiąganymi przez producentów mleka w krajach UE [Ziętara 2002] już teraz można stwierdzić, że spółdzielnia może z powodzeniem konkurować na rynkach unijnych, zarówno pod względem wolumenu produkcji, wydajności mlecznej krów, a także jakości produkowanego mleka. Badana spółdzielnia bowiem sprzedaje mleko tylko w klasie extra, które spełnia parametry jakościowe wymagane od producentów w krajach UE.

W wielu krajach UE produkcja całkowita mleka równa jest produkcji towarowej, kierowanej do przetwórstwa. Najnowsze badania wskazują na rosnący udział w Polsce skupu mleka w produkcji ogółem, jednak nadal nie przekracza on 60%. Tak niski udział spowodowany jest wysokim spożyciem wewnętrznym, bezpośrednią (sąsiedzką i targowiskową) sprzedażą mleka przez rolników. Jest to zjawisko niekorzystne, świadczące o dużym rozdrobnieniu i ekstensywnym chowie krów mlecznych w polskich gospodarstwach.

W badanej spółdzielni towarowa produkcja mleka stanowiła zawsze ponad 90% jej produkcji. W ostatnich czterech latach (2000-2003) wyniosła średnio 95% (rysunek 4).

Rysunek 4

Produkcja i sprzedaż mleka w badanej spółdzielni (tys. l)

W tabeli 3 przedstawiono udział analizowanej spółdzielni w produkcji oraz skupie mleka ogółem w Polsce.

Jak wynika z tabeli 3 procentowy udział spółdzielni w produkcji i skupie mleka ogółem w Polsce jest niewielki, jednak przy dużym rozdrobnieniu sektora mleczarskiego należy uznać go za znaczny. W odniesieniu do roku wyjściowego, w ostatnim analizowanym roku wzrost był prawie 3-krotny, zarówno w odniesieniu do produkcji, jak i skupu mleka. Potwierdza to, że spółdzielnia w analizowanym okresie poprawiała i umacniała swoją pozycję na rynku mleka w Polsce.

Tabela 3

Pozycja badanej spółdzielni na polskim rynku produkcji i skupu mleka
w latach 1995-2003

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Produkcja mleka ogółem (mln l)	11303	11355	11770	12229	12000	11543	11538	11527	11640
Udział badanej spółdzielni (%)	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,05	0,05	0,06	0,06
Skup mleka ogółem (mln l)	6059	6315	6761	7006	6325	6583	7025	7219	7295
Udział badanej spółdzielni (%)	0,04	0,05	0,05	0,05	0,06	0,08	0,08	0,09	0,09

Źródło: Dane IERiGŻ, ARR, MRiRW, Rocznika Statystycznego GUS, sprawozdania spółdzielni i obliczenia własne.

4. Podsumowanie

1. Z przedstawionej analizy wynika, że niektóre polskie przedsiębiorstwa zajmujące się produkcją mleka potrafiły wykorzystać okres transformacji i przystosować swoją produkcję do konkutowania z producentami rynków unijnych, zarówno pod względem wielkości produkcji, wydajności mlecznej krów oraz jakości sprzedawanego mleka.
2. Pomimo obserwowanego w skali kraju spadku liczby krów z nieznacznym wzrostem wydajności mlecznej, w badanej spółdzielni obserwujemy wyraźny wzrost ich liczby (w odniesieniu do roku wyjściowego jest to wzrost dwukrotny), któremu towarzyszy jednoczesny, wyraźny wzrost ich wydajności (w odniesieniu do roku wyjściowego wynosi on ponad 45%). Na podkreślenie zasługuje również wysoka jakość produkowanego mleka.

LITERATURA

1. Gulbicka B. (1997): Perspektywy produkcji mleka w świetle prognoz popytu i zaleceń żywieniowych. IERiGŻ, Warszawa, 26-41.
2. Iwan B. (2002): Kierunki przemian polskiego sektora mleczarskiego w świetle integracji i globalizacji rynku rolno-żywnościowego. Roczniki Naukowe SERiA, Tom IV, Zeszyt 3.
3. Rocznik Statystyczny GUS, 2003, Warszawa.
4. Rynek Mleka Stan i Perspektywy nr 21-25, IERiGŻ, 2001-2003, Warszawa.
5. Zalewski A. (2002): Gospodarka Mleczarska a rynek. IERiGŻ, Warszawa.
6. Ziętara W. (2002): Kierunki i możliwości rozwoju przedsiębiorstw nastawionych na produkcję mleka. Roczniki Naukowe SERiA, Tom IV, Zeszyt 4.

DANUTA DUBICKA, MARIA J. ORŁOWSKA

ANALIZA PRODUKCJI MLEKA W WYBRANEJ ROLNICZEJ SPÓŁDZIELNI PRODUKCYJNEJ NA TLE POLSKIEGO SEKTORA MLECZARSKIEGO

STRESZCZENIE

W opracowaniu przedstawiono wyniki badań przeprowadzonych w latach 1995–2003 w rolniczej spółdzielni produkcyjnej w województwie wielkopolskim. Badano wielkość produkcji mleka, jego sprzedaż, a także analizowano liczbę krów w poszczególnych latach oraz ich wydajność mleczną. Otrzymane wyniki porównano z wartościami średnimi dla Polski, charakterystycznymi dla badanego okresu. Ukazano również miejsce badanej spółdzielni na rynku mleczarskim Polski.

DANUTA DUBICKA, MARIA J. ORŁOWSKA

**MILK PRODUCTION ANALYSIS IN SELECTED DIARY COOPERATIVES
IN THE BACKGROUND OF POLISH DIARY SECTOR**

SUMMARY

Elaboration contains results of research provided during 1995-2003 at agricultural production cooperative at Wielkopolska province. Volume of milk production, sale and also number of cows, milk productivity was analysed at particular years. Achieved results are compared with averages values for Poland, typical for researched period. Showed also position researched cooperative at polish milk market.